

Hvornår får vi et privat universitet i Danmark?

Steen Gammeltoft, ledende overlæge dr. med., redaktør af BioZoom. gast@glo.regionh.dk

Danmark har brug for et privat universitet, hvor visioner og mål styrer forskningen, hvor en elite af forskere udfører forskning på højt internationalt niveau, hvor en engageret og intensiv undervisning tilbydes de bedste studerende, hvor private sponsorer finansierer en del af forskningen og undervisningen, og hvor de bedste udenlandske forskere tiltrækkes. Udfordringen er at skabe et dansk universitet på samme niveau som de bedste universiteter i Europa og USA.

For 3 år siden var grundlæggeren af Microsoft, William Henry Gates III, bedre kendt som Bill Gates på besøg i Danmark for at holde foredrag ved en konference arrangeret af "Tænketanken Fremtidens vækst", hvor et udsøgt publikum for en pris af 1000 kr. kunne lytte og stille spørgsmål (<http://www.fremtidensvaekst.dk>). "Danmark behøver et eliteuniversitet for at klare sig i den globale konkurrence om vækst og velfærd" udtalte Bill Gates under sit besøg i Danmark i november 2004. Bill Gates sagde, at det vigtigste overhovedet er, at Danmark råder over et tilstrækkeligt antal mennesker med de nødvendige kvalifikationer for at klare sig i fremtidens teknologiske udvikling. Alle andre faktorer er mindre væsentlige end denne overordnede faktor. Ifølge Bill Gates er der to forudsætninger for at Øresundsområdet kan fremstå som et nordisk svar på Silicon Valley, som ikke er til stede i dag. For det første har Danmark brug for et universitet på højde med Stanford University i Californien, USA. For det andet skal Danmark tiltrække kvalificerede udenlandske forskere med de nødvendige spidskompetencer. Drivkraften i forskning og udvikling er spydspidser af fremragende forskere, som bidrager med banebrydende opdagelser. Uden videnskabelig elite og excellence sker der ingen vigtige fremskridt (Børsen, 17.11.2004).

Tænketanken Fremtidens Vækst, som inviterede Bill Gates, var nedsat af Erhvervs- og Økonomiministeriet for at komme med bud på, hvordan Danmark skal vokse for at forblive et af verdens rigeste lande, og hvordan vi bliver et nytænkende, fleksibelt og konkurrencedygtigt land i en globaliseringstid. Tænketankens 12 medlemmer, som overvejende bestod af fremtrædende erhvervsledere, udgav i maj 2005 rapporten "Det nytænkende og fleksible samfund" (<http://www.fremtidensvaekst.dk>). Tænketankens vision for, hvordan Danmark sikrer fremtidens vækst og beskæftigelse, Vision2020, indeholder en målsætning om at Danmark skal blive et førende

videnssamfund ved at investere mere i forskning og udvikling og gøre det klogere - ikke mindst gennem konkurrence om pengene. Tænketankens medlemmer

foreslår tre konkrete initiativer for at løfte dansk forskning. Først skal Danmark opfylde Barcelona målsætningen om at bruge mindst 3 % af BNP på forskning og uddannelse, hvoraf det offentlige skal bidrage med 1/3. For det andet skal udbyttet af større offentlige investeringer i forskning sikres gennem strategisk prioritering af midlerne, opbygning af en kritisk masse i forskningsmiljøerne og konkurrence om midlerne. For universiteterne - og deres nyudpegede bestyrelser - bliver det en central opgave at beslutte, hvilke strategiske satsninger de skal udvikle. Det er vigtigt, at de nye midler ikke "smøres for tyndt ud" og fordeles i mange små projekter og kasser. For det tredje skal vi fremelske flere dygtige forskere ved at skabe elitemiljøer, og generelt indrette vores videregående uddannelser, så de i højere grad satses på eliten.

Tænketanken foreslår, at elitemiljøerne inden for dansk forskning styrkes og samles, således at der sikres kritisk masse, og at danske styrkepositioner udvikles. Det kan indebære tre forskellige løsninger. De bedste forskere samles under en fælles hat på et eksisterende universitet. En anden mulighed er konsortier, hvor de bedste kræfter samles enten fysisk eller i netværk. Endelig er en tredje mulighed at samle en række eksisterende aktiviteter i et nyt universitet. Det samlede antal universiteter må dog ikke blive forøget. Elitemiljøer kan udvikle nye måder at arbejde på og virke som inspiration for øvrige miljøer. Endvidere kan indsatsen indebære, at den private sektor inviteres med indenfor. Et dynamisk samspil med erhvervslivet kan sikre privat medfinansiering, så de samlede ressourcer til forskning på universiteterne bliver yderligere øget. Det ser ud til at tænketankens medlemmer har lyttet til Bill Gates' anbefalinger om et eliteuniversitet i Danmark.

Videnskabsminister Helge Sander og Statsminister Anders Fogh Rasmussen blev tilsyneladende revet med og begejstret for Bill Gates udtalelser. Helge Sander fremsatte tanker om et privat universitet for at styrke eliteforskningen i Danmark. Formålet er at fokusere og målrette forskeruddannelserne så danske og uden-

landske virksomheder kan få de nødvendige kandidater. Med et privat universitet vil man kunne skræddersy nye teknologiske topuddannelser, der passer til erhvervslivets behov. På Venstres Landsmøde i november 2004 foreslog Anders Fogh Rasmussen, at danske studerende skal have mulighed for at tage det såkaldte taxametertilskud med til universiteter i udlandet, og til et eventuelt kommende privat universitet i Danmark. Ligesom folkeskoleelever kan få offentlig støtte, hvis de ønsker at gå i en privat skole, skal universitetsstuderende have mulighed for at gå på et universitet i udlandet eller et privat universitet i Danmark med en offentlig check i baglommen til at betale en del af regningen (Berlingske Tidende 21.11.2004).

De negative reaktioner på Regeringens prøveballon udeblev ikke. Daværende rektor Linda Nielsen, Københavns Universitet konstaterede blot, at der ikke er brug for flere universiteter i Danmark, så hvorfor skulle vi oprette et privat universitet? Hun undlod at kommentere indholdet af tankerne i forslaget om et privat universitet, og understregede dermed den mangel på nytænkning og visioner, der prægede de gamle universitetsledelser. Forslaget om betaling af studier i udlandet blev afvist, fordi det vil føre til økonomisk udhuling af danske universiteter, og øge hjerneflugten (Universitetsavisen, no. 18, 2004). Dansk Magisterforening rykkede i felten med en kronik: "Universiteter – forskning eller forretning?", hvori de afviste Videnskabsministerens tanker om private universiteter i Danmark. De mente at "Forslaget understreger de seneste årtiers glidende ændring i dansk forsknings- og universitetspolitik. Den økonomiske vækstfilosofi dominerer efterhånden enerådigt. Og argumenter om universiteterne som public service forpligtelse, der ikke styres af særinteresser, har ringe gennemslagskraft" (Ingrid Stage og Leif Søndergaard, Berlingske Tidende 9.12.2004). Socialdemokraterne var som forventet »lodret imod«, hvis Venstres mål er at »privatisere uddannelserne« ifølge den politiske ordfører Frank Jensen. Kun Forskningschef Charlotte Rønhof i Dansk Industri hilste Venstres vision velkommen og var sikker på, at »det første danske universitet bygget på privat initiativ kommer før eller siden«. »Den stigende privatisering af uddannelsessektoren i udlandet kommer vi også til at se herhjemme, hvor spørgsmålet stadig er en smule tabubelagt. Men det er en vigtig diskussion, og derfor er det godt, at der bliver taget hul på den,« sagde hun. Charlotte Rønhof mindede dog om, at »vi i forvejen har 12 universiteter, der også har brug for at blive rustet bedre til den globale og eliteorienterede konkurrence« (Berlingske Tidende 21.11.2004).

Efter dette bølgeskvulp i den danske andedam var debatten om et privat universitet i Danmark lukket. Regeringens midtsøgende og pragmatiske politikere vovede ikke at gå videre med Bill Gates visionære tanker om et eliteuniversitet i Danmark på højde med Stanford. I stedet gennemførte Videnskabsministeren en strukturel reform af universiteter og sektorforskning, som var begrænset til sammenlægninger af en række videregående

ende uddannelses- og forskningsinstitutioner, uden at bevillingerne blev øget, indholdet ændret eller niveauet løftet. Videnskabsministeriets hjemmeside fortæller selvhøjtideligt om ministerens resultater 2001-2007. Et af resultaterne er sammenlægning mellem universiteter og sektorforskningsinstitutioner, som betyder, at Danmark i dag har otte universiteter i stedet for tolv! Fusionsprocessen, der foregik i 2006, har angiveligt skabt nye, stærke universiteter, der kan høste faglige synergier og skærpe profilen for alle. Det vil betyde en bedre udnyttelse af landets forskningsfaciliteter og nye muligheder for uddannelse og forskning. Alt sammen noget, der vil medvirke til at øge den danske andel af EU's stigende forskningsbevillinger (<http://videnskabsministeriet.dk/site/forside/ministeren/ministerens-resultater/universiteter>). Tankerne bag fusionen er øjensynlig begrænset til nogle købmandstanker om bevillinger og faciliteter og tomme ord om synergier og profiler. Hvor er visionerne om investering af mindst 3 % af BNP i forskning og uddannelse, heraf mindst 1 % fra det offentlige, øget kritisk masse og mere strategisk satsning i forskningsindsatsen og fokus på elitemiljøer, blevet af?

Stanford Universitetet er rollemodellen for et privat universitet i den højeste klasse. Stanfords nuværende direktør John Hennesy tager i mod de besøgende på Stanfords Universitetets hjemmeside: <http://www.stanford.edu/home/welcome/> med følgende velkomst: "The Stanford motto "The wind of freedom blows" is an invitation to free and open inquiry in the pursuit of teaching and research. The freedom of scholarly inquiry granted to faculty and students at Stanford is our greatest privilege; using this privilege boldly is our objective." Stanford Universitetet er blandt verdens 10 bedste universiteter i opgørelser uanset om de er udført af Institute of Higher Education, Shanghai Jiao Tong University i Kina (http://ed.sjtu.edu.cn/rank/2007/ARWU2007_Top100.htm) eller The Times Higher Education Supplement (<http://www.thes.co.uk/>). På 100-års dagen for Nobel prisen i 2001 havde Stanford 17 nulevende og 6 afdøde Nobel pristagere indenfor alle områder: kemi, fysik, medicin, og økonomi. I 2006 fik Stanford yderligere to Nobel pristagere, da Andrew Fire og Roger Kornberg modtog Nobel prisen i henholdsvis Medicin og Kemi.

Stanford Universitet er en selvejende institution, som har opbygget en enorm formue gennem private donationer, finansielle investeringer, og patentindtægter. Formuen udgør det økonomiske fundament for at drive undervisning og forskning på højeste niveau. Hvordan tiltrækker Stanford studerende, forskere og sponsorer? For det første tilbydes undervisning af høj kvalitet ved at opretholde et højt fagligt niveau med mange Ph.D'ere blandt lærerne, et lavt elev/lærer forhold, og forskningsbaseret undervisning. De universitetsstuderende møder engagerede lærere, personlig kontakt, faglige udfordringer, og intensive kurser. Efter kandidateksamen tilbyder Stanford velorganiserede Ph.D. studieprogrammer med superviseret laboratoriearbejde og teoretiske kurser. De uddannede kandidater (alumner) er trofaste overfor

universitetet og støtter det økonomisk gennem hele livet. For det andet udføres forskning af høj kvalitet ved at ansætte de bedste forskere som professorer og afdelingsledere. Innovative og produktive forskere kan opnå støtte fra de offentlige og private fonde til at ansætte postdocs i deres forskergrupper. Derigennem styrkes forskningsindsatsen og resultaterne. Forskningen evalueres løbende for at opnå økonomisk støtte. For det tredje fører Stanford Universitet en lang række kampagner for at tiltrække bidrag fra enkeltpersoner, fonde og virksomheder til støtte af undervisning og forskning.

De danske universiteter er i dag præget af et højt gennemsnit, men er ikke kendetegnet af elite. Der udføres forskning på højt internationalt niveau spredt på de 12 danske universiteter. En illustration heraf er, at dansk forskning kun har modtaget 2 Nobel priser i de sidste 25 år ud af i alt 9 priser i Nobelprisens 100-årige historie (<http://www.nobel.se>). Dette til trods for at udgifterne til forskning er steget betydeligt. For den ene pris vedkommende, blev den banebrydende opdagelse gjort for 40 år siden i Aarhus af Jens Christian Skou. Det var en periode, der kunne betegnes som dansk naturvidenskabelig forsknings guldalder. Forskningen var koncentreret på fire universiteter og et par private forskningsinstitutter. Inden for naturvidenskab var forskningen præget af flere store personligheder, bl.a. August Krogh, Kaj Linderstrøm-Lang, og Ole Maaløe, som var internationalt anerkendte, og tiltrak forskere fra udlandet. Forskningen var samlet om enkelte fremtrædende forskere, som havde den nødvendige originalitet, engagement, udsyn og produktivitet. Fyrré år senere er forskningen spredt på 12, nu 8 universiteter, hvor de danske forskningsmiljøer kun undtagelsesvis tiltrækker fremragende udenlandske forskere, som gæsteforskere eller forskningsledere. Der er flere årsager hertil. De danske universitetsinstitutter har ikke tilstrækkelig høj kvalitet, dynamik og aktualitet. Endvidere er lønnen til forskere i Danmark for lav og skatten for høj. Derfor blev det nødvendigt at indføre den såkaldte "forskerordning" med 25 % beskatning af udenlandske gæsteforskere, som i dag omfatter 1700 forskere. Imidlertid er forskerordningen tidsbegrænset, så det kniber med at fastholde de bedste udenlandske forskere.

Hvorfor har Danmark ikke et elite universitet i dag? Tredive års forfejlet universitetspolitik med ministeriel rammestyring og taxameterordning, snæversynet fagforeningspolitik, meningsløs styrelseslov, pseudodemokrati, og perspektivløs oprettelse af universiteter har reduceret dansk forskningsniveau. Satsning på kvantitet og bredde i stedet for kvalitet og elite betyder at dansk forskning i dag savner excellence. De sidste 30 år er præget af stagnation, hvis der ikke ligefrem er tale om et fald i forskningskvalitet og innovation. Faldet er sløret af den voldsomme udvidelse af universiteterne med et stort antal fastansatte forskere. Danmark klarer sig godt i internationale forskningsstatistikker, når det gælder kvantiteten af forskningen, hvor vi ligger på en femteplads. Antallet af videnskabelige publikationer er højt i

Danmark i forhold til indbyggertal og BNP. Imidlertid klarer dansk forskning sig ikke godt nok i de internationale undersøgelser af forskningens kvalitet og videnskabelig excellence, hvor vi har en middelmådig placering. Københavns Universitet opnår den højeste placering og ligger blandt de 100 bedste, Aarhus Universitet og Danmarks Tekniske Universitet er placeret i gruppen 100-200, mens Syddansk Universitet er 200-300 (http://ed.sjtu.edu.cn/rank/2007/ARWU2007_Top100.htm og <http://www.timeshighereducation.co.uk>).

Et privat universitet i Danmark skal invitere private sponsorer til at støtte forskning i lighed med privat støtte af bl.a. kultur, sygdomsbehandling, socialhjælp, og nødhjælp. De større private fonde kan støtte institutter, projekter, og forskere på det private universitet. De vil få sikkerhed for at anvendelsen af midlerne ikke går til at betale overhead på det offentlige universitet. De private sponsorer kan målrette deres støtte til forskere med international excellence. Lad virksomheder, fonde, og enkeltpersoner støtte forskning, dels ved finansiering af byggeri og apparatur, dels ved aflønning af forskere, og dækning af driftsudgifter. A.P. Møller, Danfoss, Lego, og Novo Nordisk kan oprette forskningsinstitutter på universitetet, og yde bidrag til driften. Gaverne fra virksomheders, fondes og privatpersoner til det private universitet skal være skattefrie, ligesom i USA og England. I lighed med de private skoler i Danmark, som modtager 80 % i støtte fra staten, mens organisationer og forældre betaler resten af udgifterne, kan et privat universitet også modtage 80 % støtte fra Videnskabsministeriet. Resten finansieres af fonde, virksomheder, og studieafgifter.

Danmark har ikke fået et privat universitet endnu, men der er spæde tegn på at udviklingen er i gang. I 2003 oprettede Forskningsministeriet et nyt forskningscenter, Biotech Research and Innovation Centre - "BRIC" som en uafhængig, interdisciplinær, bioteknologisk forskningsenhed i det nye BioCenter på Københavns Universitet. BRIC blev betegnet som en ambitiøs dansk satsning på det bioteknologiske forskningsområde med en målsætning om at skabe forskning i international klasse og samarbejde mellem offentlige forskningsinstitutioner og erhvervslivet. Flere forskningsinstitutioner bl.a. Københavns Universitet, Danmarks Tekniske Universitet og Landbohøjskolen er medlemmer af BRIC og erhvervslivet er repræsenteret i Bestyrelsen. Den daglige ledelse af BRIC varetages af en direktør, som udover at være ansvarlig for den overordnede ledelsesfunktion, fungerer som forskningsleder for en af BRICs forskningsgrupper. BRIC er opbygget af uafhængige forskergrupper à ca. 30 personer, som ledes af en professorkvalificeret forskningsleder. Økonomien hviler på bidrag fra medlemsinstitutionerne, Undervisningsministeriet, fra fondsdonationer og fra erhvervslivets virksomheder og organisationer (http://www.biokemi.org/biozoom/2001_4/bz_0401j.htm). Siden åbningen af BRIC i lånte lokaler på Symbion i 2003 og indflytningen i Biocenter i 2007 har BRIC været en succes under Kristian Helins dynamiske og

visionære ledelse. BRIC har tiltrukket flere fremragende forskere, som producerer forskning i international klasse og samarbejder med offentlige forskningsinstitutioner og erhvervslivet. Forskningen er præget af innovative og banebrydende projekter, som giver BRIC en stærk og markant profil i Danmark og internationalt.

I 2007 blev et nyt center for proteinforskning ved det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet grundlagt ved overrækkelsen af en gave fra Novo Nordisk Fonden på 600 millioner kr. (http://www.biokemi.org/biozoom/2007_2/bz_0207e.htm). Det nye initiativ vil styrke forskningen i proteiners struktur og funktion, hvor Danmark traditionelt har stået stærkt. Proteincenteret åbner i 2008 med ca. 100 forskere fordelt på 5 forskergrupper ledet af internationale kapaciteter. Direktør for centret bliver Michael Sundström, som kommer fra Oxford Universitet. To af de fem øvrige ledere er udnævnt: Matthias Mann fra Max Planck Institute of Biochemistry i Martinsried, Tyskland og Søren Brunak fra Center for Biological Sequence Analysis, Danmarks Tekniske Universitet, som begge bliver deltidsansatte. Novo Nordisk Fondens donation på 600 millioner kr. dækker en 10-årig periode, mens Københavns Universitet betaler 80 millioner kr. til renovering og indretning af nye lokaler på Panum Institutet. Herudover vil centret tiltrække betydelige forskningsmidler fra danske og internationale kilder. Forskerne på det nye proteincenter skal ikke undervise studenter, men kan koncentrere sig om forskning og

forskeruddannelse. De to uafhængige forskningscentre på Københavns Universitet: BRIC og Novo Nordisk Fondens Center for Protein Forskning er modeller for et privat universitet i Danmark med fokus på forskning af høj kvalitet og forskeruddannelse på højt niveau.

Formålet med at oprette et privat universitet i Danmark kan sammenfattes i tre punkter: Visionær ledelse, privat finansiering, og elite forskning/uddannelse. For det første skal det private universitet ledes af en dynamisk og uafhængig ledelse, som har en klar og entydig vision om at fremme elite forskning og undervisning. Ledelsen skal styrke forskningens innovation og sikre kvalitet af forskningen gennem originalitet, aktualitet og produktivitet. En ansvarsbevidst og målrettet administration skal sørge for en effektiv, omkostningsbevidst og rationel drift af det private universitet. For det andet skal det private universitet tiltrække private sponsorer i form af både fonde, virksomheder, og enkeltpersoner. Universitetsledelsen skal indgå kontrakter med sponsorerne, som garanterer at midlerne anvendes efter formålet om at fremme elite forskning og undervisning. Der kan indgås aftaler om særlige indsatsområder inden for forskningen. For det tredje skal det private universitet ansætte de bedste forskere fra Danmark og udlandet efter internationale opslag og bedømmelser. Forskerne ansættes i fem-årige kontrakter, som forlænges efter vurdering af de opnåede forskningsresultater. Det private universitet skal undervise de bedste studerende, som optages efter motiveret ansøgning, bedømmelse og interview.